

Η ησυχαστική εξωκεντρικότητα και ο Γέρ. Ιωσήφ

Ορθοδοξία / Θεολογία

Ιωάννης Ε. Θεοδωρόπουλος, τέως Καθηγητής Φιλοσοφίας των Επιστημών της Εκπαίδευσης

Γιατί προανάκρουσμα; Η ανθρώπινη σωματικότητα, είτε το αποδέχεται, είτε όχι η φιλοσοφική ανθρωπολογία, είναι έτσι φτιαγμένη, ώστε να μπορεί ο άνθρωπος να βρει το Θεό. Πάντως, η ανθρωπολογική εξωκεντρικότητα, όσο κι αν είναι αναγκαία ανθρωπολογική συνθήκη για να επιλέξεις ησυχαστικό τρόπο ζωής, αφού αυτή σε καθιστά ικανό να θρησκεύεσαι, ή να «γίνεσαι» από σώμα πνεύμα, δεν σου εγγυάται η ίδια τίποτα για το αυτεξούσιό σου, για την αποφυγή της νοσηρής θρησκευτικότητας, για την πορεία σου στα έσχατα. Είναι αναγκαία, αλλά όχι και ικανή συνθήκη για να επαληθευθεί το άρρητο μεγαλείο του ανθρώπου, το εκπεφρασμένο με το άκτιστο-μακάριο-αθάνατο κάλλος.

Το περίφημο «εντός-εκτός» του σώματος του αγίου Παύλου εύκολα αντιστοιχείται προς αυτήν την ανθρωπολογική αρχή, αλλά απέχει παρασάγγες ως προς το περιεχόμενο του. Γιατί άραγε; Η πρώτη εξωκεντρικότητα σε διαφοροποιεί από τα ζώα, σου παρέχει τη δυνατότητα να προσεύχεσαι αλλά ακόμα και σε αντικείμενα, μυθικά όντα, φανταστικά υποκείμενα κ.α. Σου παρέχει τη δυνατότητα να αντιπολιτεύεσαι τον εαυτό σου, να ταυτίζεσαι μαζί του και με τον Άλλο, άρα να αντικειμενικεύεις, να αφαιρείς και να εμ-πραγματώνεις, να δημιουργείς πολιτισμό, αλλά και να αυτό-κτονείς ή να δολο-φονείς. Εδώ υπάρχει η διττή «μοίρα» της εξωκεντρικότητας, από τη μια ο πολιτισμός, από την άλλη το αίμα. Θα απαιτηθεί μια δεύτερη εξωκεντρικότητα, που σε προφυλάσσει από τις αδυναμίες σου και τα ένστικτά σου.

Κατά τον H.Plessner, πρόσωπο είναι μόνον ο άνθρωπος, ο οποίος είναι σώμα, εντός του σώματος (εσωτερική ζωή ή ψυχή) και εκτός του σώματος ως οπτικό σημείο(βλέμμα), απ' όπου είναι και τα δύο. Αυτό το πρόσωπο είναι υποκείμενο του βιώματός του, των αντιλήψεών, των ενεργειών και των πρωτοβουλιών του. Γνωρίζει και θέλει. Η ύπαρξή του είναι αληθώς επί του Τίποτα τοποθετημένη(Plessner 1981,365). Η εξωκεντρικότητα βεβαιώνει ότι ψυχοσωματικά ο άνθρωπος έχει αυτή την αποκλειστική δυνατότητα, να είναι εντός και εκτός του εαυτού του χωρίς να αποδομείται, όπως θα υπέθετε κάποιος. Δεν είναι συνεπώς επινόημα αυτή η δυνατότητα. Παραπληρωματική της

περίπτωση πάντως φαίνεται και στην ανακρεόντεια ποίηση: «*ερέω τε δηύτε κουκ ερέω/και μαίνομαι κου μαίνομαι*» («*αγαπώ και δεν αγαπώ/είμαι και δεν είμαι ξετρελαμένος*») (Bowra 1983,66). Δεν πρόκειται για παραλογισμό του αγίου Παύλου, αλλά για ανθρωπολογική σταθερά. Δεν είναι άποψη ενός δόγματος, της συστηματικής θεολογίας, ή των έμ-πειρων πατέρων. Είναι δεδομένη «προϊκα» του ανθρώπου, από αυτήν απαρτίζεται ο άνθρωπος, αυτή τον ορίζει καταστατικά και έχει αναδειχθεί από επιστήμονες ανθρωπολόγους, που εξετάζουν τα τρία έμβια όντα.

Ο ησυχαστής, λοιπόν, έχει ως άνθρωπος αυτή την δωρεά της περιώνυμης ανθρώπινης εξωκεντρικότητας, την οποία στη συνέχεια κυριολεκτικά την απογειώνει. Ζει εκτός του κέντρου του προς και από το Θεό, υπερβαίνει την προφανή υπόνοια να οδηγηθεί με τη βιολογική εξωκεντρικότητά του σε πλήρες κενό, ή σε ανόητο μετεωρισμό, γιατί διαθέτει σαφές σημείο αναφοράς, το μακάριο κάλλος του Θεού. Μάλιστα *δια* της διαμεσολάβησης της Θείας Χάρης πλαταίνει ο νους του. Διαφορετικά δεν θα είχε καμιά δυνατότητα θέασης του ακτίστου κάλλους. Το τρίπτυχο, λοιπόν, που οδηγεί τον ησυχαστή στη θέα του ακτίστου-μακαρίου- αθανάτου κάλλους πρέπει να συμπληρωθεί: *εξωκεντρικότητα-άσκηση - Θεία Χάρη*. Στο τρίπτυχο αυτό απεικονίζεται και η ειδοποιός διαφορά ανθρωπολογικής και ησυχαστικής, ήτοι δεύτερης εξωκεντρικότητας.

Βγαίνεις από τα δεσμά της ζωώδους αδράνειας χάρη στην πρώτη εξωκεντρικότητα, αλλά δεν μεταβαίνεις στην εσχατολογική υπαρκτή φωτεινότητα των πάντων, τουτέστι στο άκτιστο κάλλος, χωρίς τη δεύτερη. Ο καθαρμένος ησυχαστής έχει δικό του φωτισμό, αλλά προστιθεμένου και του μακαρίου κάλλους της Χάριτος «θεωρεί» και «ορά» πέρα από κάθε περιορισμό του κτιστού (Γιανναράς ό.π.α.). Είναι *α-μέριστος* άνθρωπος ακτίστου κάλλους, συναντά αυθεντικά τον εαυτό του, τους άλλους και την κτίση μόνο μέσα από αυτό το κάλλος και δεν διατρέχει κανένα κίνδυνο να εκφυλισθεί.

Κυρίως δε στη διόραση οι αισθήσεις του ησυχαστή παύουν να είναι βιολογικοί συλλέκτες αόρατων εικόνων και δεν χρησιμοποιούνται για την αποθήκευση πληροφοριών. Ιχνηλατούν *Κάτι* από το μυστήριο του Θεού και από το αναστημένο σώμα του Χριστού. Μας βεβαιώνουν για τις απίθανες δυνατότητες «όρασης» που έχει ο ησυχαστής ως δέκτης και φορέας ακτίστου κάλλους. Η δεύτερη εξωκεντρικότητα παρέχει μια μοναδική ευκαιρία στον ησυχαστή: όχι μόνο δεν υπονομεύει το σύνολο των βιολογικών του λειτουργιών, αλλά τις ευαισθητοποιεί, ώστε να γεύονται την ευφροσύνη εκ του ακτίστου κάλλους.

Ο Plessner βέβαια τοποθετεί τον άνθρωπο μεταξύ ζώου και αγγέλου, θεωρώντας τον προφανώς όχι μέσα από το δώρημα της πίστης, αλλά μέσα από το πρίσμα της

σωματικότητάς του. Η δεύτερη εξωκεντρικότητα, εθελούσια παραχώρηση του ησυχαστή, η αποποίηση του εαυτού, η προς και από τον Θεό ζωή- ποτέ εμμονή στο δικό του κέντρο του-, στολίζει τον ησυχαστή με κάλλος μακάριο. Δεν είναι απλώς ένα ζωικό ον, γι' αυτό και δεν είναι εγωιστής, ούτε βρίσκεται μεταξύ αγγέλου και ζώου, θα ήταν παρά φύση ον. Έχει σώμα, ο άγγελος, για να θυμηθούμε τον «Ηλίθιο» του Ντοστογιέφσκι δεν έχει. Είναι πάντα μεταξύ ακτίστων ενεργειών του Θεού και της κτιστής φύσης του, ελεύθερος να επιλέξει κάλλος και φως.

Διαφορετικά ο ησυχαστής και κάθε άνθρωπος απορροεί (άγ.Μάξιμος Ομολογητής ό.π.α.,180), ξεπέφτει στο ευτελές, στο απαίσιο και φρικτό, ή αιωρείται στον «τόπο» της *αν-εδαφικότητας* και της *ου-τοπικής* θέσης ,όπως τις παρουσιάζει ο Plessner. Η ίδια ανθρωπολογία, αν και «*από την πίσω πόρτα*», διαπιστώνει στο σημείο αυτό ότι το ερώτημα περί ανθρώπου περιέρχεται πλέον στην αρμοδιότητα της υπερβατικότητας της πίστης, καθίσταται εσχατολογικό, περνάει στη σφαίρα της επαγγελίας, ή μεταποιείται στο πολιτικό επίπεδο σε εκκοσμιευμένη εσχατολογία (PlessnerBdX,332).

5.3.3 Ο Γέροντας Ιωσήφ: το Γλυκύ και το Εύοσμον

Οι δύο ανωτέρω διαδοχικοί ορισμοί του ακτίστου-μακαρίου κάλλους, ήτοι του άγιου Μάξιμου ως *έξαλμα λαμπρότητας* και της συστηματικής προσέγγισης ως *δεύτερης εξωκεντρικότητας*, μας διευκολύνουν να ιχνηλατήσουμε περαιτέρω αυτό το κάλλος, παρακολουθώντας πως ζει και πως εκπέμπει την άκτιστη ωραιότητα, αλλά και με ποιο τρόπο την εκφράζει ένας ησυχαστής-«*θρέμμα ερήμου*», όπως είναι ο Γέροντας Ιωσήφ, που «έφαγε» όλη τη ζωή του ασκούμενος με άκαμπτη αποφασιστικότητα στην έρημο.

Συναντάς στο διαδίκτυο σήμερα πολλούς κακοπροαίρετους, που θεωρούν τον Γέροντα «σκουληκοφάγο». Παλαιάς κοπής επαναλαμβανόμενο πείραμα από πειρατές του διαδικτύου, που το ακολουθούν, δυστυχώς, και εγωλόγοι «ανήσυχoi Χριστιανοί». Πείραμα ορθολογικής εξήγησης της ζωής του ησυχαστή κρατώντας και κάποια προσχήματα ενορατικής μεταφυσικής αναζήτησης ως προκάλυμμα. Πως ανοίγεις μαζί τους διάλογο; Επειδή δεν είναι σίγουρο ότι διαβάζουν Αγία Γραφή και Πατέρες, αλλά μάλλον είναι σίγουρο ότι διαβάζουν Αλέξη Ζορμπά του Ν.Καζαντζάκη, ως τους υπενθυμίσουμε μια αναφορά του σε μια πολύ χαρακτηριστική περίπτωση σκουληκιών: «*Ο άνθρωπος, μαθές, είναι γεμάτος σκουλήκια από την ώρα που θα γεννηθεί, μα δεν τα βλέπουμε' άμα δουν πως αρχίζουμε να βρωμούμε, προβαίνουν από τις τρύπες τους-άσπρα άσπρα, σαν του τυριού!*».

Επισκοπώντας το βιβλίο του π.Εφραίμ μπορούμε, αποφεύγοντας συμβατικές ετικέτες, να αφήσουμε και τους δύο να μιλήσουν, το «δάσκαλο» και το «μαθητή».

[Συνεχίζεται]

<http://bit.ly/1uqWyNm>